پرسیارکردن لەتاریکی و گەڕان بەدوای وەڵامدا… سەدیق سەعید ڕواندزی

ئیدی نووسەر باس لە ڕۆمانی کوردی و بەشێك لە ڕۆماننووسانی ئێمە دەکات کە چ ڕۆڵیکیان بینیوە لەکرانەوە و دەوڵەمەندکردنی پاشخانی ڕۆشنبیری ئەو وەك خوێنەرێك.

هەمیشە لەگێڕانەوەی بیرەوەرییەکاندا، بگێڕەوە یاخود کارەکتەری ڕووداوەکان، چەقی باسەکان دەبێت. یاداشت و بیرەوەری، بەو پێیەی دەچنە خانەی نووسینەوەی ئەزموونەکانی مرۆڤ وەك تاکێك، ئیدی یادەوەرییە کەسییەکان پانتایی گێڕانەوە دەگرن. چونکە دواجار ئەوەی دەنووسرێتەوە و بەرباس دەدرێت، ژیانی نووسەرکەیە. گێڕانەوەی بیرەوەرییەکان، پترئەزموونێکی خودی و کەسین لەوەی گشتی و بابەتی بن. بەڵام گەلێك جار لەپەراوێزی گێڕانەوە خودییەکان، ڕووداوە سیاسی و مێژوویی و فەرهەنگییەکان، دەبنە بەشێك لەکرداری گێڕانەوە. بۆیەشە کاتێ ئەو ئەزموونانە دەخوێنینەوە، دەبینین خوێنەر هەرتەنها بەر ڕووداوە تایبەتی و کەسییەکان ناکەوێت، بەڵکو لەپەراوێزیەوە ئاشنای ڕووداوەکانی دیکەش دەبێت کە پەیوەستن بە ژیانی گشتی کۆمەلگاوە.

ئەم جۆرە لە گێڕانەوەی بیرەوەرییەکان، دەکرێ بڵێین لەیەك کاتدا بیۆگرافیاو مێژوون. چونکە لەلایەکەوە بیۆگرافیای ژیانی نووسەرەکەمان دەکەوێتە بەرچاو، لەلایەکی دیکەشەوە چەندین دیاردەی فەرهەنگی و مێژوویی.

ئەم تێکهەڵکێشیە لەنێوان سۆبژێکت و ئۆبژێکتدا، دەروازەیەك بەرووی خوێنەردەکاتەوە کە تیایدا لەنزیکەوە ئاشنای سەردەم و قۆناغێکی دیاریکراو بێت. وەك ئەوەی لە بیرەوەریی سیاسییەکاندا دەزانین لە شاخدا چی گوزەراوەو دیوەنهێنییەکەی شۆڕشی کورد چۆن بووە.

بەهەمان شێوە ڕەنگە لە گێڕانەوەی مێژووی تایبەتی ژیانی نووسەرێکیش، خوێنەر بەر چەندین دیاردەی ئەدەبی بکەوێت، کەنووسەر گەواهیدەری ڕوودان و بینیيان بووە.کتێبی(پرسیارکردن لەتاریکی) یەکێکە لەو کتێبانەی کە من تیایدا هەرتەنها خودنییە، بەلکو بابەتیشە. چونکە ئەو منە هەر تەنها گوزارشت لەخود ناکات و خود

ناگۆڕێتەوە، بەڵکو بابەتیش باس دەکات.ئەم کتێبە ئەگەرچی بە جۆرێك لە جۆرەکان دەچێتە خانەی گێڕانەوەی ژیاننامە، بەڵام پتر هەڵوەستەکردنێکە لە ئاست دنیای ڕۆشنبیری ئێمە لەچەند سەردەمێکی جیاوازدا.ڕەنگە هەرلەبەر ئەمەش بێت کە نووسەرەکەی ئاگایانە پێناسەی کتێبەکەی بە(ناسنامەی ئەدەبی) کردووە نەك یاداشت و بیرەوەری.بێگومان بەستنەوەی ئەزموونە کەسییەکان بە ئەزموونە گشتییەکانی پەیوەست بەکۆمەڵگاوە، دەروازەیەك بە ڕووی خوێنەر دەکاتەوە کە ئەگەر بچووکیش بێت، وەلێ لەکۆڵاوەڕۆژنەیەوە ئاشنای ڕابردووبێت.ئەم کتێبە کە لەچەند بابەتێك لە ژێر ناونیشانی جیا پێکهاتووە، لەهەریەك لەبابەتەکان نووسەر لە پەراوێزی ڕووداوەکانی ژیانی خۆی، ئاماژە بە مێژووێکیش دەکات. سەرەتا باس لەسەرەتاکانی ساڵانی شەست و لەدایك بوونی خۆی دەکات، لەگەڵ ئەمەشدا، نووسەر ئاماژە بەهەڵگیرساندنی شۆڕشی ئەیلول و گۆڕانکارییە سیاسییەکانی ئەو کات دەکات. دواتر باس لە ستراتیژیەتی شۆڕش بەگشتی و ئامانجی شۆڕش دەکات و ڕەخنەی ئەوە دەگرێت کەئەگەرچی کورد خاوەنی چەندین شۆڕشە، بەڵام نەتوانراوە،ژیانی مرۆڤی کورد بگۆڕن.

ئاماژە بەوە دەکات کە هێزە سیاسییەکان ئەوەندەی لە ململانێی یەکتری و هەوڵی سڕینەوە و پاوانخوازی دابوونە، ئەوەندە شۆڕش نەبۆتە گۆڕانکارییەکی ڕیشەیی لەژیانی ئێمەدا. ئەگەرچەپ وەك چەمکێکی سیاسی وبیرو باوەڕێکی کراوەو پێشکەوتنخوازانە وەربگرین،ئەوا لە کۆمەڵگای کوردیدا بە پیچەوانەوە، بیری چەپخوازی هیچ ڕۆڵێکی نەبینیوە،چونکە حزبە چەپەکانی ئێمە نەیانتوانیوە بیری چەپخوازی بگونجێنن لەگەڵ تایبتمەندییە فەرهەنگی و کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگای کوردی. بۆیەنووسەر ڕەخنەی شۆڕشەکانی کورد دەکات کە ئەوەندەی تربوونەتە مایەی نائومێدکردنی تاکی کوردی.

بەشێکی زۆری مێژووی هەموو حزبە سیاسییەکانی ئێمە، مێژووێکە لەبەیەك هەڵشاخان و ململانێی و پەنابردنە بەر زمانی چەك،لەبڕی زمانی فیکرو دیالۆگ. بۆیە نووسەر وەك تاکێکی ڕۆژهەڵاتی، بەبڕوای من وەك خوێنەرێك بە نائومێدییەوە دەڕوانێتە شۆڕش لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست.

لەبەشێکی دیکەدا، نووسەر ئاماژە بەوە دەدات کەکاتێ ئەو پۆلی سێی ناوەندی ئەو کاتی تەواو کردووە،ڕۆمانی کوردیش پێنگاڤێکی هاویشتووە. ئەویش بەبڵاوکردنەوەی ڕۆمانی نازە، ئەگەرچی تیمەی ڕۆمانەکە بابەتێکی سیاسیش نەبووە. لێرەدا نووسەر لەبەرامبەر

ئەزموونێکی تایبەتدا، هاوتەریب باس لە ئەزموونێکی گشتیش دەکات کەئەویش ڕۆمانی کوردییە.

ئیدی نووسەر باس لە ڕۆمانی کوردی و بەشێك لە ڕۆماننووسانی ئێمە دەکات کە چ ڕۆڵێکیان بینیوە لەکرانەوە و دەوڵەمەندکردنی پاشخانی ڕۆشنبیری ئەو وەك خوێنەرێك. لەلایەکی دیکەوە نووسەر بەکورتی باس لەبەرجەستە کردنی ئاستەکانی زمانی شیعرو دەربڕین دەکات لە نێوان ساڵانی سەرەتای هەفتاکان و قۆناغی ڕوانگە، هەروەها سەرەتای هەشتاکان و قۆناغی تەلیعیەکان.بەبڕوای نووسەر زمانی شیعر لەسەردەمی ڕوانگەدا،زمانی ئاراستەکردن وسیاسەت و نوێبوونەوەی نێوشاری هەڵگرتبوو، زمانێك بوو لەخەمی شاروئایدۆلۆژیا دابووە.خەمی ڕوانگەخۆی لە ئاراستەکردنی ڕەمزی ناسیۆناڵی دابووە. بەڵام زمانی شیعری هەشتاکان، زمانی مەعریفی و خودگەرایی بوو.ئاکامی شیعری هەشتاکان، دەکەوێتە نێوان چێژو خودگەراییەوە. بێگومان دیارە ئەمەش ڕەنگدانەوەی هەڵومەرجی سیاسی ئەوکاتی کۆمەلگەی کوردی بوو. چونکە شیعری هەشتاکان، پتر بەرەو ڕەمزییەت و تەمومژی مانا دەچوو،ڕەنگدانەوەی قۆناغێك لەنائومێدی و ستەمی سیاسی و نەبوونی ئازادی و سەربەستی بوو.بۆیە لەشیعردا ڕەمز دەبێتە زمانی دەربڕین و گوزارشتکردن لەژیان، پێچەوانەی قۆناغی ڕوانگە، کەکەشێکی ئازادو سەربەست هەبوو بۆنووسین.

لەوتارێکی دیکەشدا، نووسەر ڕەخنە لەو دۆخە سیاسی و کۆمەڵایەتییە دەگرێت کەلەدوای ڕاپەڕینەوە هاتە ئاراوە.بارودۆخێك کە تیایدا وەك خۆی دەڵێت کتێب و خوێندنەوە کەوتنە زبڵدانی مێژوو. خوێنەوە ئەو بەها مەعریفیەی نەما وەك ئەوەی لە ساڵانی هەشتاکاندا وێرای هەموو سانسۆرێك بەڵام خوێنەران و نووسەران، ڕۆژەکانی هەفتە لە چاوەڕوانی ڕۆژنامە کوردییەکان دابوون.لەدوای ڕاپەڕین دەسەڵاتی کوردی نەیتوانی پێداویستییەکانی تاکی کورد دابین بکات.لەو ساڵەدا کەگەلی کورد ئازاد بوولە ژێرهەژموونی بەعس، بەئومێدو هیواوە دەیڕوانییە ئایندە.تاکەکان خەونی گەورەیان هەبوو،لە خەیاڵی داهاتووێکی پرشنگدار دابوون،بەڵام هەموو ئەو خەونانە ماوەیەکی کەم دوای ڕاپەڕین بەهۆی شەڕی ناوخۆو بارودۆخی سەختی ئابووری، لەنێو چوون. ئیدی مرۆڤی کوردکە هێشتا سەرگەرمی خۆشییەکانی ڕاپەڕین بوو،وەك پێویست چێژی لەو ئازادییە نەبینی کە دوای نەمانی بەعس دروست ببوو.

بەدرێژایی ئەو کتێبە وەك خوێنەرێك بەردوو چەمکی گرنگ کەوتم کە ئەوانیش: چەمکی سەربەستی خود و خوێندنەوەبوون. نووسەر لە

کتێبەکەیدا، هەمیشە جەخت لەوە دەکاتەوە کە مرۆڤ پێویستە خۆی بێت و کۆیلەی هیچ ئایدیایێکی سیاسی و حزبی و گرووپگەرایی نەبێت. دەبێ تاکبوونی خۆی لەنێو هیچ نەخشەیەکی گشتیدا نەتوێنێتەوە، بەڵکو هەڵگری شوناسی سەربەخۆیانەی خۆی بێت.چونکە زمانی شیعرو ئەدەب بەگشتی زمانی سیاسەت نین، هەرگیز زمانێکی سیاسی ناتوانێت زمانێکی ڕۆمانسی بێت و جوانی و چێژ بەرهەم بهێنێت.

بۆیە گرنگە مرۆڤەکان ئازادی و سەربەستی خۆیان بەهیچ پێدراوێك نەگۆڕنەوە. چەمکی دووەمیشیان خوێنەوە بوو. نووسەر لە پەراوێزی ئەزموونی ژیانی خۆیەوە ئەو پەیامە دەگەیەنێت، کە ئەگەر بمانەوێت نووسەرێکی داهێنەرو خاوەن ڕۆشنبیری بین، دەبێ خوێنەرێکی وردو جدی بین.بەبێ خوێنەوەیەکی هەمیشەیی وقووڵ، هەرگیز ناتوانین ببینە نووسەرێکی دیارو سەرکەوتوو.

خوێنەوە خۆراکی مێشکە، خوێنەوە لە نووسین گرنگترە. چونکە هەرخوێنەوەیە بەردەوام پەنجەرە جیاوازەکانی نووسین و ژیانمان بەڕوودا دەکاتەوە.دواجار دەمەوێ ئاماژە بەوە بدەم کە نووسینەکانی کاك عەبدولموتەلیب بەگشتی بۆ من وەك خوێنەرێك جێگەی بایەخن و دەیانخوێنمەوە، لەو سۆنگەیەشەوە ئەم کتێبەم خوێندەوە. بەهیوای درێژەدان بەنووسین بەناسنامەی ئەدەبی لە داهاتوودا.

تێبینی/ لەلاپەڕە 79ی کتێبەکەدا، دووهەڵە لەبەروارەکان کراون کە یەکەمیان نووسراوە:([illegible]) [illegible] *1991* [illegible] دوای): [illegible] *.1992* [illegible] کۆنگرەی یەکێتی نووسەران لە مانگی 3ی 1991لە شەقڵاوە). بەڵام ئەوەندەی من بزانم کۆنگرەی نووسەران لە مانگی تشرینی دووەم بەسترا نەك ئازار.

پەراوێز/ناوی کتێب (پرسیارکردن لەتاریکی) بابەت/ ناسنامەی ئەدەبی/ نووسینی(عەبدولموتەلیب عەبدوڵا)/ بڵاوکراوەی سەنتەری فیکری و ئەدەبی نما 2019.